

Työnantaja- järjestöjen uudelleenorgani- soituminen

Työnantajien järjestäytymisessä on tapahtunut lukuisia muutoksia historian kuluessa. Suuntaus on nyt kohti suurempia kokonaisuuksia ja klusteripohjaisia liittoja.

Seppo Riski
Johtaja
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
seppo.riski@ek.fi

Työnantajien järjestäytymisen historia on pitkä ja perinteikäs. Järjestäytyminen on 1900-luvun ilmiö. Vuonna 2004 perustetun ja lähes koko yksityisen elinkeinoelämän kattavan Elinkeinoelämän keskusliitto r.y:n (EK) toisen perustajajärjestön edeltäjän, Suomen Työnantajain Keskusliitto r.y:n (STK) perustamisesta tulee kuluneeksi 100 vuotta vuonna 2007.

Yritysten järjestäytymisen historia on suurelta osin työmarkkinajärjestöjen historiaa. Yritykset perustivat työnantajaliittoja vastavoimaksi palkansaajien

järjestöjen perustamiselle ja työrauhan turvaamiseksi. Työehtosopimusten tekeminen tuli järjestöjen tehtäväksi laajamittaisemmin vasta talvi- ja jatkosodan jälkeen 1940-luvulla.

Suomen historian käännekohtat ovat myös työmarkkinasuhteiden käännekohtia. Ne näkyvät myös yritysten järjestäytymisessä. Historian keskeiset käännekohtat ovat vuosien 1905 ja 1917 suurlakot, vuosien 1944–1948 ns. ”vaaran vuodet” sekä 1960- ja 1970-lukujen rakennemuutos ja ay-liikkeen eheytyminen. Seuraava vaihe oli yritystoiminnan kansainvälistyminen, EU-jäsenyys ja globalisaatio. Nämä tekijät viime kädessä loivat perustan ja mahdollistivat teollisuuden ja palvelualojen yritysten voimien kokoamisen Elinkeinoelämän keskusliitoksi vuonna 2004.

Yritysten järjestäytyminen on kehittynyt varsin hajanaisesta rakenteesta kohti keskitetympää ja tehokkaampaa järjestörakennetta. EK on yksi kokonaisuus. Myös sen jäsenyys on kokonaisuus, jossa ei erotella työmarkkina- ja elinkeinopoliittista edunvalvontaa. EK:n perustamisen tavoitteena on, että elinkeinoelämällä on edunvalvonnassa yksi ja yhtenäinen ääni.

Seuraavassa tarkastellaan ensiksi pääpiirteissään työnantajien järjestäytymisen historiaa ja toiseksi EK:n perustamiseen johtaneita syitä ja mahdollisia vaikutuksia. Kehitys osoittaa, miten erottavat raja-aidat ovat asteittain maldaltuneet ja mahdollistaneet EK:n perustamisen.

STK:n synty ja kehitys

Ensimmäiset yksityisen sektorin työnantajaorganisaatiot perustettiin 1880-luvulla, lähinnä työtaistelu-uhkien edessä.

Ensimmäisen valtakunnallisen työnantajaliiton perustivat graafisen teollisuuden työnantajat vuonna 1900. Muutamaa vuotta myöhemmin perässä seurasivat mm. metalli-, paperi- ja tekstiiliteollisuuden työnantajat.

Suomen historian käännekohtat ovat heijastuneet myös työnantajien ja yritysten järjestäytymiseen.

Työnantajien yhteinen keskusliitto Suomen Yleinen Työnantajaliitto r.y. perustettiin 2.3.1907. Aloitteentekijänä toimivat metallityönantajat. Pontimena olivat myös tällöin laajat lakkojen uhat. Kuukautta myöhemmin perustettiin Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliitto SAK.

Kun työnantajat perustivat ensimmäiset järjestönsä, he uskoivat välttäväänsä lakot neuvottelemalla ja sopimalla. Tämä tavoite ei toteutunut. Se johti myös orastavan työehtosopimustoiminnan loppumiseen pitkäksi ajaksi.

Vuosi 1917 oli poliittisesti levoton. Myös työmarkkinoilla oli paljon työhäiriöitä. Se johti siihen, että työnantajat lujittivat järjestörakennettaan. Keskusliiton nimi muutettiin Suomen Työnantajain Keskusliitoksi, ja se sai laajemmat valtuudet työnantajapolitiikan linjanvetoihin.

STK:ssa oli 14 jäsenliittoa ja noin 350 jäsenyritystä, joiden palveluksessa oli noin 40 prosenttia teollisuuden työntekijöistä.

Sotien jälkeen työehtosopimustoiminta vakiintui. Järjestäytyminen niin palkansaaja- kuin työnantajapuolellakin vakiintui ja kasvoi. Merkittävä hyppäys järjestäytymisessä tapahtui 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Siihen vaikuttivat monet tekijät. Keskeisimpiä olivat ammattiyhdistysliikkeen eheytyminen,

ay-jäsenmaksujen työnantajaperintä ja konsensuspolitiikkaan tähtäävän keskitetyn tulopolitiikan käynnistyminen.

Kun STK vietti maaliskuussa 1982 perustamisensa 75-vuotisjuhlaa, siihen kuului 29 liittoa ja 5 200 jäsenyritystä.

Seppo Riski on johtanut Elinkeinoelämän keskusliiton työmarkkinaosastoa liiton perustamisesta lähtien.

Jäsenten palveluksessa oli 633 000 työntekijää ja toimihenkilöä, runsas neljännes koko maan työllisistä. Järjestäytymisen kattavuus oli saavuttanut lakipisteensä, vaikka jäsenyritysten määrä kasvoikin laman kynnykselle saakka. Vuonna 1990 jäsenyrityksiä oli 7 100.

1990-luvun alun vaikeina lamavuosina STK:n riveistä katosi kahdessa vuodessa 500 yritystä ja yrityksistä 100 000 palkansaajaa. Kato jatkui vielä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto r.y:n (TT) perustamisen jälkeenkin.

TT:n perustaminen

Työmarkkina-asioiden ohella yritykset perustivat edunvalvontaansa varten myös teollisuuspoliittisia järjestöjä. Ne olivat pitkään varsin hajanaisia. Ongelmia järjestäytymisessä aiheutti se, ett-

eivät vienti- ja kotimarkkinateollisuus mahtuneet samoihin järjestöihin. Niitä erotti mm. suhtautuminen tulli- ja valuuttakurssipolitiikkaan. Teollisuusliitot yhdistyivät vasta 1976 Teollisuuden Keskusliitoksi eli TKL:ksi.

Teollisuuden kaksiahaarainen järjestö rakenne ei ollut enää 1990-luvun lopussa tarkoituksenmukainen. Siihen vaikuttivat erityisesti Suomen kansantalouden avautuminen ja Euroopan taloudellisen yhdentymisen nopea eteneminen. Vuonna 1992 TKL lakkautettiin ja STK muutettiin TT:ksi. TT aloitti toimintansa vuoden 1993 alussa.

TT:n perustaminen oli merkittävä rapjyykki teollisuuden järjestö rakenteen kehityksessä. Työnantajakysymysten ja elinkeinopolitiikan edunvalvonta yhdistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Kehitystä edesauttoi se, että useat toimialat olivat jo 1980-luvulla yhdistäneet ko. toiminnot kattaviksi toimialaliitoiksi.

TT:n ensimmäisenä toimintavuotena siihen kuului 27 jäsenliittoa, joissa oli yhteensä noin 6 000 jäsenyritystä. Jäsenten palveluksessa oli 490 000 palkansaajaa. Lamavuosien taituttua TT:n jäsenmäärä kasvoi. Vuoden 2004 alussa TT:ssä oli 28 jäsenliittoa ja 5 700 jäsenyritystä, jotka työllistivät 540 000 palkansaajaa teollisuuden, rakennusalan, liikenteen ja eräiden teollisuutta avustavien palvelutoimintojen yrityksissä.

PT:n synty ja kehitys

Liiketyönantajain Keskusliitto r.y. (LK) perustettiin vuonna 1945. Sen piiriin kuuluivat lähinnä pankit, kauppa ja muut eri palvelualojen yritykset. Vuonna 1973 liiton nimi muutettiin LTK:ksi, jolloin se myös muuttui todelliseksi keskusliitoksi. Vuonna 1995 liiton uudeksi nimeksi tuli Palvelutyönantajat r.y. (PT). Nimi kuvasi paremmin liiton kasvanutta ja muuttunutta jäsenkuntaa.

PT kasvoi nopeasti 1990-luvulla. Vuonna 1995 sillä oli 6 200 jäsenyri-

tystä, jotka työllistivät noin 260 000 palkansaajaa. Vuonna 2004 PT:ssä oli 14 jäsenliittoa ja 9 300 jäsenyritystä, jotka työllistivät yli 380 000 palkansaajaa.

Palvelualojen merkitys työllistäjänä on kasvanut nopeasti viime vuosina, mikä on heijastunut PT:n jäsenmäärässä. Kaupan, pankkien ja vakuutuksen alat ovat saaneet rinnalleen mm. nopeasti kasvaneen hotelli- ja ravintola-alan, yksityisen terveydenhuoltoalan, koulutuspalvelut, kiinteistöpalvelut ja uuden tekniikan synnyttämän tietöalan.

EK:n perustaminen oli vastaus nykyajan haasteisiin

TT:n ja PT:n edeltäjien yhdistämisestä oli keskusteltu vuosikymmeniä, ja niiden yhdistämistä oli yritetty lukuisia kertoja. Elinkeinorakenteen muutos teki työtä voimien kokoamisen puolesta. Syitä oli monia.

EK:n perustamisen lähtökohtana oli yritysten toimintaympäristön muutos. Sekä teollisuus- että myös palvelualojen yritykset toimivat kansainvälisessä kilpailussa. Toimintaympäristössä korostuu EU-markkinoiden lisäksi Itä-Euroopan ja Aasian kehittyvien talouksien merkitys. EK:n perustaminen on siis vastaus yritysten toimintaympäristön muutoksiin. Perustamisen yhteydessä korostettiin erityisesti seuraavia toimintaympäristön muutokseen liittyviä tekijöitä:

- globalisaatio ja kansainvälistymisen pakko asettavat valtiot ja yritykset entistä vaativampaan kilpailutilanteeseen
- yritysten toimintaa säätelevät normit määräytyvät enenevässä määrin yhdentyvässä Euroopassa

- kilpailu yritysten, tuotanto- ja palvelutoiminnan ja investointien sijaintipaikoista kiristyy

- kilpailu osaavasta työvoimasta kasvaa

- suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointipalveluiden ja sosiaaliturvan rahoitus uhkaa kriisiytyä.

EK:n tavoitteeksi on asetettu luoda suomalaiselle yritys- ja elinkeinotoiminnalle entistä parempi ja kilpailukykyisempi toimintaympäristö. Näkökulma on laaja-alainen. Se näkyy EK:lle vahvistetussa haastavassa visiossa: Suomi on Euroopan kilpailukykyisin talous ja kuuluu maailman kärkijoukkoon. Tätä täydentää EK:lle vahvistettu missio: suomalaisen elinkeinotoiminnan kilpailuvyön parantaminen.

EK:lle asetetut tavoitteet vastaavat yritysten arkitodellisuutta. Teollisuusyritykset ovat toimineet jo pitkään kansainvälisessä kilpailussa. Viime vuosina vastaava kilpailutilanne on kohdannut myös palveluyritykset. Sattuvasti onkin sanottu, että se missä tietöalan yrityksen työ tehdään, ratkaistaan enter-näppäimen painalluksella. Yritysten kilpailussa benchmark ulottuu kaikille mantereille ja lähes jokaiseen maahan.

EK on yksityisen sektorin elinkeinöelämän yritysten etujärjestö. Sen tehtävänä on näiden yritysten edunvalvonta. EK:lle asetetut tavoitteet korostavat elinkeinöelämän yhteisten etujen valvontaa niin kotimaassa, Euroopan unionissa kuin myös muilla kansainvälisillä foorumeilla.

TT:n perustaminen vuonna 1993 merkitsi työnantaja- ja elinkeinopolitiittisen toiminnan yhdistämistä teollisuudessa. EK:n perustaminen toteuttaa saman tavoitteen koko elinkeinöelämän tasolla. Se on merkittävä muutos. EK:n edunvalvonta toteutuu käytännössä eri toimilohkoilla, mutta se on koordinoitua. EK:n edunvalvonta on kokonaisuus, jossa yhdistyvät kaikki yritystoiminnan edellytykset.

TT:n ja PT:n yhdistämisen taustalla on myös tarve rationalisoida ja kehittää työnantajien organisaatioita. TT:n ja PT:n päällekkäisten toimintojen poistamisella ja muulla toiminnan tehostamisella on tarkoitus saavuttaa

Työnantajien työmarkkina- ja elinkeinopolitiittinen edunvalvonta yhdistyivät vasta 1993, kun TT perustettiin.

EK:n piirissä vuoden 2007 loppuun mennessä noin 25 prosentin kustannusten säästö.

EK:n jäsenistö

EK:lla on tällä hetkellä 43 jäsenliittoa. Jäsenyrityksiä on noin 15 000, ja niiden palveluksessa on noin 900 000 palkansaajaa. Jäsenyritykset tuottavat 70 prosenttia Suomen kansantuotteesta, ja niiden vienti vastaa 95 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Oheinen kuvio 1 kertoo jäsenyritysten henkilöstömäärän kehityksen STK/TT:ssä ja PT:ssä vuosina 1918–2004.

EK kattaa laajasti koko yritystoiminnan pienistä hoivapalveluyrityksistä ja järjestöistä kauppaan ja muuhun palvelutoimintaan, rakennustoimintaan, metsäteollisuuden konserneihin, raskaan metallin masuuneihin sekä tietojärjestelmien ja telekommunikaatioalojen maailmanvaikuttajiin. EK:n jäsenistä ylivoimainen enemmistö on pk-yrityksiä. Noin 97 prosenttia jäsenyrityksistä työllistää alle 50 työntekijää.

TT:n ja PT:n jäsenyritysten näkökulmasta EK:n perustaminen oli luonnol-

lista, koska teollisuuden ja palvelujen raja on madaltunut ja valtaosin poistunut. Tapahtuneessa konvergenssissa myös kahtiajako kotimarkkina- ja vientiyritysten välillä on lähes hävinnyt ja yhteisten tavoitteiden intressit yhdentyneet. Palvelutuotannon ja tavaran tuotannon väliset rajat ovat verkottuneessa yhteiskunnassa madaltuneet. Kumpikaan ei tule toimeen ilman toista. Nämä tekijät ovat edesauttaneet ja puoltaneet jäsenyritysten näkökulmasta työntekijöiden järjestöjärjestelmän uudelleenryhmittymistä.

EK:n jäsenliittojen uudelleenryhmittäminen

EK:n perustaminen on työntekijöiden järjestöjärjestelmän muutoksessa merkittävä tapahtuma. Se kokoaa elinkeinoelämän voimavarat. Se luo keskusliittotasolla myös mahdollisuudet tehokkaampaan ja selkeämpään toimintaan. Elinkeinoelämällä on yksi ja yhtenäinen ääni.

EK tavoittelee kattavampia työehtosopimuksia ja niiden määrän vähentämistä.

EK:n perustaminen on kuitenkin koko elinkeinoelämän järjestökentän uudelleenryhmittymisessä vasta ensimmäinen askel. Seuraava askel koskee EK:n liittorakennetta. Sitä tulisi muut-

taa ja selkeyttää EK:lle hyväksytyjen tavoitteiden mukaisesti. Vastan jälkeen EK, joka on myös liittojen liitto, virtaviivaistuu asetettujen tavoitteiden mukaiseksi.

Tavoitteena on EK:n ja sen jäsenliittojen yhteistyön tehostaminen sekä aiempaa vahvempien liittokokonaisuuksien aikaansaaminen. Ne lisäävät kustannustehokkuutta ja parantavat jäsenyritysten palveluja.

EK:n jäsenliittorakenteen kehittämisen peruslähtökohtana on se, ettei toiminnassa erotella työmarkkinapoliittista ja elinkeinopoliittista edunvalvontaa. Ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

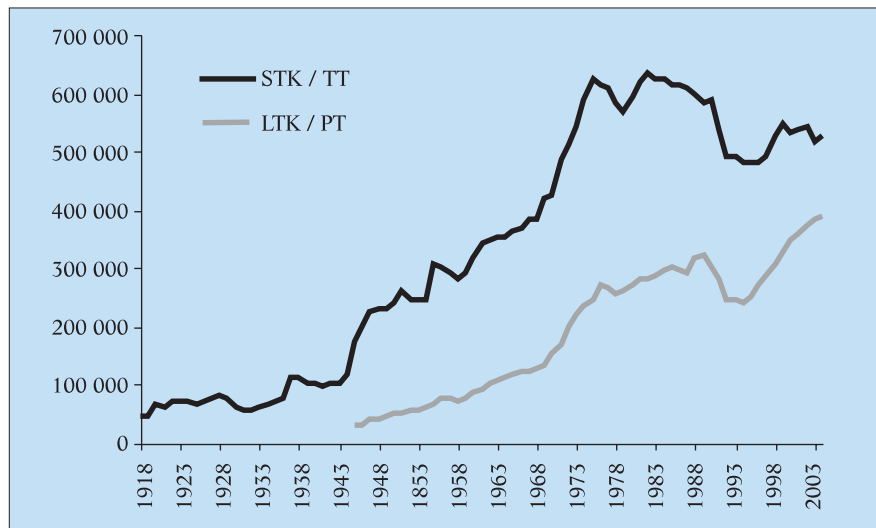
EK:n jäsenliittojen suuri määrä on seurausta monesta tekijästä. Valtaosa liitoista on järjestäytyneet sekä työmarkkina- että elinkeinopoliittisen toiminnan osalta. Varsin monissa liitoissa toimialakohtainen järjestäytyminen on kuitenkin EK:n tavoiterakenteen näkökulmasta katsoen keskeneräinen.

Uuden keskusjärjestön rakennetta selvittänyt työryhmä esitti raportissaan elokuussa 2005, että EK:ssa tulee pyrkiä suurempiin liittokokonaisuuksiin. Tämä tavoite voidaan saavuttaa joko siten, että liitot yhdistyvät, tai siten, että jäsenliitot muodostavat sopimusteitse yhteistyöpohjaisia liittokokonaisuuksia.

Edellä mainitun rakennetyöryhmän toimenpidesuosituksen mukaan EK:n piirissä tavoitteeksi on asetettu 12–15 jäsenliiton muodostaminen. Tavoitteen aikatauluksi on asetettu 3–5 vuotta.

Suurempiin liittokokonaisuuksiin pyritään siten, että kokonaisuuksiin kuuluvien jäsenliittojen liiketoimintaympäristöt ovat luontevasti yhteensopivia. Tavoitteena on eräänlainen klusterimalli. Liittokokonaisuuksien tulee

Kuvio 1. STK/TT:n (vuodesta 1918) ja LTK/PT:n (vuodesta 1945) jäsenyritysten ja niiden henkilöstön määrä 1918–2004.

Lähde: Elinkeinoelämän keskusliitto.

Seppo Riski korostaa, että järjestöjen yhdistyminen vaikuttaa myös sopimustoimintaan.

olla myös työmarkkinallisesti luonte-
via. Peruskonseptiksi on hahmoteltu
seuraavat kokonaisuudet:

- teknologiateollisuus
- kauppa
- metsäteollisuus
- tietoala ja viestintä
- rakennusala
- finanssiala
- majoitus- ja ravitsemusala
- kemianteollisuus
- sosiaali-, opetus- ja terveystala
- logistiikka
- elintarviketeollisuus
- kulutustavara-ala
- energia-ala

On korostettava, että esitetty luette-
lo toimialakokonaisuuksista on hah-
motelma, eräänlainen työsuunnitelma.
Tärkeää on tavoite, ei välttämättä se,
että lopputulos vastaa tarkasti em. hah-
motelmaa. On myös selvää ja luon-
nollista, että EK:n edustamien toimi-
alojen konvergenssi voi luoda edelly-
tykset kokonaan uusille järjestäytymis-
malleille. Nähtävissä on joka tapauk-
sessa se, että vanha, yksinomaan raa-
ka-ainepohjainen järjestäytymisraken-
ne kyseenalaistetaan usealla toimialal-
la. Useassa tapauksessa tällainen jär-
jestäytymismalli laajenee ja täydentyy

yrityksen asiakas- ja arvoketjun mu-
kaan kohti klusteriajattelua.

Uudessa jäsenliittorakenteessa on
todennäköistä myös se, että kaikki toi-
mialat eivät ainakaan heti liity suurem-
piin liittokokonaisuuksiin. Näitä jäsen-
liittoja varten syntyy muutama suu-
rehko kokoomaliitto. Tällaisissa koko-
naisuuksissa toimialaliitot voivat säilyt-
tää alakohtaisen identiteettinsä.

EK:n asema järjestökentässä

EK on uusi keskusliitto. Se on sitä ai-
dosti niin juridiselta rakenteeltaan kuin
myös sille vahvistettujen tavoitteiden
osalta. Toiminnallisissa tavoitteissa ko-
rostuu kansainvälisyyden näkökulma.
EK yhdistää teollisuuden ja palvelu-
alojen edunvalvonnan tilanteessa, jota hal-
litsevat globalisaatio, kansainvälisen kil-
pailun lisääntyminen, voimistuva
muuttoliike, EU:n säännösten vahvis-
tuminen ja EU:n uusien jäsenmaiden
joustavat työmarkkinamallit ja kevyet
yritysverot.

EK on keskusjärjestönä hyvin katta-
va. Se on yksityisen elinkeinoelämän
yhdistetty ääni. EK:n korkea järjestäy-
tymisaste mahdollistaa myös suoma-

laisen korkeaan järjestäytymisasteeseen
perustuvan työmarkkinamallin ja kol-
mikannan kehittämisen. Se on entistä
selkeämpi osapuoli valtiovallan ja pal-
kansaajajärjestöjen kanssa käytävässä
dialogissa ja neuvottelutoiminnassa.

Uuden järjestön tavoiteltava liittora-
kenne on vielä keskeneräinen. Suun-
taus kohti suurempia liittokokonai-
suuksia mahdollistaa työmarkkinoiden
sopimustoiminnassa myös kattavam-
mat sopimuskokonaisuudet. Tavoittee-
na on työehtosopimusten määrään mer-
kittävä vähentäminen. Tämä kehitys
johtaa siihen, että valtakunnallisista laa-
jan kattavuuden sopimuksista tulee
entistä yleisempiä raamisopimuksia,
joissa osapuolet delegoivat päätäntä-
valtaa yritystasolle. Kehitys lisää jous-
tavuutta ja ketterää sopimista työelä-
män muutosten lisääntyessä.

Elinkeinoelämän keskusliiton alku on
helpompi kuin sen edeltäjillä. Se ei ole
syntynyt reaktiivisesti ulkopuolisten
tahojen painostuksesta kuten STK lä-
hes sata vuotta sitten vaan proaktiivi-
sesti jäsenyritystensä vahvistamista tar-
peista. EK:n ei tarvitse lunastaa paik-
kaansa vaan ainoastaan täyttää jäsen-
yritystensä asettamat vaativat tavoit-
teet. Tämä tehtävä ei ole helppo uu-
dessa toimintaympäristössä, jossa ra-
joja ei ole.

Uudessa tilanteessa EK:lla on kuiten-
kin sama haaste kuin sata vuotta sit-
ten perustetulla järjestöllä: huoli yri-
tysten menestymisestä. ■